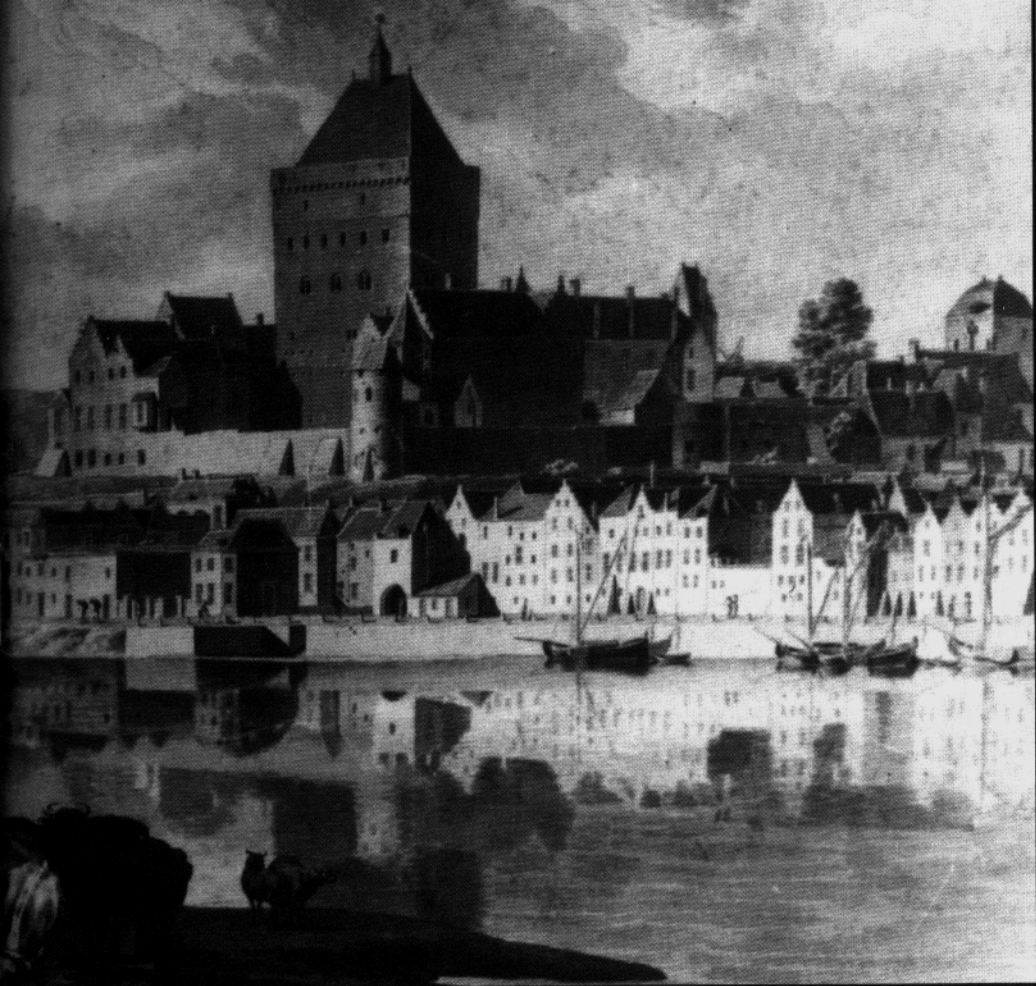

valkhofnieuws

20e jaargang 1998 nr. 4

Valkhofvereniging sinds 1978

Colofon Valkhofnieuws

Valkhofnieuws: Verschijnt 4x per jaar en is een uitgave van de Valkhofvereniging.
ISSN-nr.: 1382-3760

Redactieadres: Valkhofnieuws
Postbus 1390
6501 BJ NIJMEGEN

Redactieleden: H. Schoonwater
A. Janssen
P. Hoos
M. Vollebregt (hfd. red.)

Artikelen: Aanleveren -indien mogelijk- op diskette (WP 5.1)
De redactie kan artikelen inkorten of niet plaatsen.

Valkhofvereniging

Lidmaatschap: Postbus 1390 6501 BJ NIJMEGEN

Contributies: f 25,- per kalenderjaar
Postbank 44.38.363 t.n.v.
Valkhofvereniging Nijmegen.

Valkhofkapel: Conservator: drs. E.F.M. Boshouwers
Groenewoudseweg 49
6524 TP NIJMEGEN
Tel.: 024 - 3232587

NIETS UIT DEZE UITGAVE MAG WORDEN VERMENIGVULDIGD EN/OF OPENBAAR GEMAAKT
WORDEN D.M.V. DRUK, FOTOKOPIE, MICROFILM OF OP WELKE WIJZE DAN OOK,
ZONDER VOORAFGAANDE TOESTEMMING VAN HET BESTUUR VAN DE VALKHOFVERENIGING.

VOORWOORD BIJ VALKHOFNIEUWS 1998 - 4

Door Maurice Vollebregt

Op 11 november 1998 werd in het gemeentehuis een gecombineerde commissievergadering (een bijzondere gemeenteraadsvergadering) georganiseerd. In deze vergadering werd het ontwerp-raadsvoorstel Valkhof dat uit het juryrapport voortkwam, uitvoerig besproken zonder dat het in stemming kwam.

Naast de politieke fracties konden ook belangengroepen inspreken en vragen stellen aan een speciaal geformeerd panel. Hoe deze avond verder verlopen is, kunt U lezen in het verslag dat bestuurslid Fer Boshouwers maakte. De teneur van deze vergadering was overduidelijk; het herbouwplan van Fowler en Miralles maakt in deze gemeenteraad geen kans meer. Enkele weken na deze vergadering heeft het gemeentebestuur zelfs besloten om het ontwerp-raadsvoorstel in te trekken, waarmee het plan niet eens in stemming gebracht is.

Verderop in dit nummer kunnen we overigens lezen dat herbouw van monumenten in andere Europese steden vaak heel anders ontvangen wordt. De herrijzenis van de Dresdner Frauenkirche is momenteel het meest treffende voorbeeld. Politiek gezien is de Nijmeegse besluitvorming rond de Valkhofplannen (zeer) ongebruikelijk verlopen, zo schrijft voorzitter Jack Nooy -in het verslag van onze ledenvergadering van afgelopen 25 november. Het is echter wel de realiteit waarmee onze vereniging de komende tijd verder moet.

De ledenvergadering heeft besloten dat de Valkhofvereniging haar herbouwdoelestellingen onverkort vasthoudt. Vooralsnog gaat de vereniging zich richten op kleinere te herbouwen onderdelen. Deze zijn procedureel beter uit te voeren, omdat het archeologisch bodemarchief niet of nauwelijks aangetast hoeft te worden. Een treffend voorbeeld van een kleiner project is een eventuele herbouw van de zg. Vicariswoning, een plan dat al langer leeft binnen de Valkhofvereniging. Architect Grandjean heeft een boeiend artikel over dit verdwenen gebouwtje geschreven. Ook valt te denken aan een contourenplan waarmee de plaats van de verdwenen burchgebouwen via ondiep gefundeerde muurtjes of ingegraven natuurstenen in het park wordt weergegeven.

U begrijpt: hiervoor blijft Uw steun als lid hard nodig! De Valkhofvereniging is een particuliere organisatie die geheel zonder subsidies werkt. Voor het uitbrengen van dit blad en het organiseren van ledenactiviteiten zijn we geheel afhankelijk van onze leden. Uw steun maakt het tevens mogelijk dat de St. Nicolaaskapel op het Valkhof gratis opengesteld is waarmee de bijzondere geschiedenis van het Valkhof en omgeving verspreid wordt.

Redactie en bestuur wensen U tot slot een goed 1999 toe!

BIJZONDERE RAADSVERGADERING 11 NOVEMBER 1998 INZAKE HERBOUW

Door: Fer Boshouwers.

Om het imago van de politiek nog eens op te poetsen en misschien eventuele schadeclaims van de initiatiefnemers en de ontwikkelaar te voorkomen werd op 11 november 1998 een bijzondere Raadsvergadering (in feite een gecombineerde commissievergadering) belegd om partijen en belangen-groepen nog eens de gelegenheid te geven hun zienswijze op de herbouwplannen op en rond het Valkhof te etaleren.

Mosterd na de maaltijd, omdat door het College van B & W de plannen over de gemeenteraadsverkiezingen waren heen getild en deze nu werden voorgelegd aan een nieuw samengestelde Raad - minder gunstig voor de herbouwgedachte - er reeds een voorspelbare negatieve uitslag uitrolde. Bij voorlegging aan dezelfde Raad, die in juni 1996 voorlopig het licht op groen zette, was er toch meer kans geweest op een positieve uitkomst. De argumentatie dat de plannen ingrijpend gewijzigd waren (weinig in het park en veel eromheen) is in feite slechts een uitvlucht, omdat de Gemeente daar zelf heel nadrukkelijk aan heeft meegewerkt. Een verwijzing naar de jury, de gekozen ontwerpen en de onafhankelijke begeleidingscommissie als oorzaken van de negatieve uitslag is ook terecht, omdat hier - met behulp van het College - een onontwarbaar kluwen van tegengestelde belangen is ontstaan.

Al met al kunnen we concluderen dat politieke onwil en/of politiek gewin (gratis publiciteit voor bebouwing van een dode hoek bij het centrum, te weten Voerweg en Lindenbergsstraat)

meer gewicht in de schaal heeft gelegd dan wenselijk was.

De korte inleiding van wethouder Migo gaf reeds aan dat het College ogenschijnlijk gekozen had voor de zogenoemde rondombouw en daarvoor Professor Go graag aan het woord liet. Ook architect Fowler zette zijn beste beentje voor waar het de rondombouw betrof. Dat emeritus-hoogleraar Van den Bergh nog eens mocht optreden namens de tegenstanders van de herbouw voorspelde niet veel nieuws. In de Gelderlander had hij al eens openlijk en op minder frisse wijze blij gegeven van zijn manier van optreden. Hij boorde toen zijn opvolger als voorzitter van Numaga, Prof. Jack Bosman, vanwege diens toetreden tot het Comité van Aanbeveling, publiekelijk de grond in. Ook op deze avond liet hij niet na B & W te schofferen en werd daarvoor door de Burgemeester tot de orde geroepen. Schrijver dezes mocht namens de Valkhofvereniging nog een poging wagen het negatieve tij te keren, maar voor zijn betoog was geen reëel klankbord meer aanwezig. Tot slot kwam mevrouw van Zijll de Jong-Lodenstein, namens de

Groenen, met argumenten contra herbouw, aan het woord. Met enkele beelden stelde zij op sterk overtrokken wijze de verhouding van de St. Nicolaaskapel en de eventueel te bouwen Vicariswoning en Reuzentoren aan de orde.

De Raad heeft uiteindelijk het voorlopige nee uitgesproken en dit in haar officiële vergadering van december bekrachtigd.

Sommigen brachten de beruchte brief van staatssecretaris Nuis nog eens naar voren, al of niet wetend dat dat stuk op diverse essentiële punten zeer aanvechtbaar is. Het plan, aanvankelijk door velen (ook in de Raad) omarmd, werd nu bijgezet in de tombe met andere niet uitgevoerde plannen van Nijmegen.

Gemakshalve werd daarbij voorbijgegaan aan het nagenoeg even grote aantal voorstanders van de herbouw, zoals gebleken was bij de stadsraadpleging in 1996.

De Valkhofvereniging heeft in haar ledenvergadering van woensdag 25 november j.l. het besluit genomen haar herbouwdoelstelling te zullen handhaven en daarvoor betere tijden af te wachten. Een plan om daarbij prioriteit te geven aan de herbouw van de vicariswoning en de donjon werd eveneens aangenomen, maar herbouw van het totaal blijft in beeld. Plannen voor enkel rondombouw van de heuvel ondervinden bij de vereniging geen steun, integendeel: de Valkhofvereniging zal zich daar met hand en tand tegen verzetten.

Ook dit jaar deed onze kapel mee aan de kerstbeelden-route van de Nijmeegse V.V.V. (Foto: Maurice Vollebregt)

Valkhof laten verrichten waardoor de plaats en de afmetingen van de vicariswoning bepaald konden worden, namelijk c.a. 7 bij 9 meter tot tegen de westvleugel. Tevens kon worden vastgesteld dat de grond tot ca. 2 meter beneden het peil van de kapelvloer ontgraven is geweest. In de ontgraven grond werd zowel rode als grijze kalkmortel aangetroffen hetgeen zou wijzen op Karolingische (850) als op bebouwing ten tijde van Keizer Barbarosa (1150). Verondersteld mag worden dat de beganegrondvloer van de vicariswoning hoger heeft gelegen dan die van de Nicolaaskapel.

In de loop van de tijd, maar veel meer door de aanleg van het park, is het maaiveld op enkele plaatsen beduidend hoger komen te liggen. In het park treffen we nu hoogteverschillen aan van meer dan 3 meter die in het verleden nooit veel meer dan 1 meter zijn geweest. Het maaiveld ten plaatse van de vicariswoning ligt nu 50 tot 70 cm. hoger dan de kapelvloer. Ervan uitgaande dat de kapelvloer nu maar ook in het verleden op het laagst gelegen gedeelte van het Valkhof plateau heeft gelegen maakt het aannemelijk dat zowel het maaiveld als het vloerpeil van de vicariswoning hoger lagen, respectievelijk 20 en 40 cm. De hoogtematen van de vicariswoning laten zich goed herleiden naar de hoogten van de kapel. De omloop van de kapel is gelegen op 3.67 m+ kapelvloer, de lage dakrand op 6.50 m+ kapelvloer, de hoge dakrand van het lessenaarsdak op 9.35m+ kapelvloer, de lage dakrand van het tentdak op

12.76 m+ kapelvloer en de torenspits op 20.30 m+ kapelvloer. Als we ervan uitgaan dat de eerste verdiepingvloer van de vicariswoning op gelijke hoogte lag als die van de omloop, dan heeft deze vloer op 3.27 m. boven de beganegrondvloer gelegen.

Op de tekeningen van Cornelis Pronk, maar ook bij andere tekenaars, zien we dat de lage dakrand van de vicariswoning een weinig hoger was gelegen dan die van de kapel zodat we kunnen vaststellen dat deze op ca. 6.80 m+ kapelvloer oftewel 6.40 m+ begane--grondvloer van de vicariswoning lag. De nok van de vicariswoning bevond zich volgens eerdere afbeeldingen lager dan de dakrand van het tentdak 12.76 m+ kapelvloer oftewel 12.36 m+ vloer vicariswoning. Het vaststellen van de nokhoogte op ca. 11.75 m+ vloer vicariswoning is zeer waarschijnlijk. De uit de tekeningen verkregen gegevens ten aanzien van de nokhoogte en dakschuinte zijn in overeenstemming met de in die tijd gebruikelijke dakschuinte van ca. 60 graden. Deze dakschuinte werd mede bepaald door de waterdichtheid van de dakbedekking, zowel voor leien als de later toegepaste slecht sluitende dakpannen.

Uitgaande van deze gegevens valt vast te stellen dat de verdiepinghoogte van de eerste en tweede bouwlaag nagenoeg even groot moeten zijn geweest namelijk 3.20 m. Het is frappant te mogen constateren dat de op de tekening

'Heidense Capel; op 't Valkhof'. Cornelis Pronk (1691-1759). Rechts de Vicariswoning.

DE VICARISWONING OP HET VALKHOF

Door J.A.G.M. Grandjean P.C. - Architect BNA

Mochten de bouwplannen van Mirallis en Fowler nog ten uitvoer komen, dan zal dat betekenen dat de vicariswoning waarvoor reeds eerder herbouwplannen bestonden gerealiseerd kan worden. Uiteraard is ook los van deze bouwplannen een realisatie van de vicariswoning mogelijk.

De vicariswoning was een zelfstandige woonruimte op het burcht-complex en was gesitueerd tegen de noordgevel van de westelijke burchtvlugel en de zuid-oostgevel van de Sint Nicolaaskapel [binnenkort in Valkhofnieuws: een artikel over de naam vicariswoning welke door de Valkhofvereniging aan dit verdwenen en aanvankelijk naamloze gebouwtje is toegekend, red.]

Ter plaatse van de eerste verdieping was een verbindingsgang aangebracht naar de kapel. Of er ook een verbinding is geweest met de aangrenzende zuidelijke bebouwing is niet waarschijnlijk omdat de vloerhoogte van beide bouwdelen grote verschillen kende. Bouwkundig zijn wel constructies denkbaar die deze bereikbaarheid mogelijk zouden kunnen maken.

De vroeg-gotische architectuur van de vicariswoning en die van de westvlugel geven voldoende reden te veronderstellen dat beide bouwdelen gelijk of nagenoeg gelijk tot stand zijn gekomen. Ervan uitgaande dat de bouw van de vicariswoning in het begin van de 13e eeuw tot stand is gekomen betekent dit dat de muren in tufsteen zijn opgetrokken en het dak met leien gedekt is geweest. In een latere periode zijn de leien door dakpannen

vervangen, getuige de tekeningen uit de 17e en 18e eeuw. In steen opgetrokken gebouwen waren ten tijde van de bouw een zeldzaamheid en uitsluitend voorbehouden voor de bouw van kerken en burchten. De baksteen was nog een onbekend product zodat men aangewezen was op het gebruik van natuursteen dat door middel van het gebruik van vlotten over de Rijn vanuit de Eiffel werd aangevoerd. We weten dat de burcht is opgetrokken in tufsteen, wat mede de oorzaak is geweest tot de sloop in 1797.

Tegen het einde van de 12e eeuw voltrok zich een baksteen-revolutie die in Oost-Friesland zijn oorsprong had. Met de herontdekking van de techniek van de Romeinen om door het bakken van klei handzame stenen te verkrijgen ontstond in deze streken, waar natuursteen niet voorhanden was, de mogelijkheid tot het bouwen van weerbare woningen en steden. In het begin van de 13e eeuw ontstonden ook in ons land de eerste in metselwerk opgetrokken gebouwen.

Reconstructie buitenzijde

De afmetingen van de vicariswoning zijn uit nagelaten gegevens zeer goed te reconstrueren. In de jaren 1910 tot 1911 heeft Ir. J.J. Weve uitgebreide opgravingen op het

Valkhof laten verrichten waardoor de plaats en de afmetingen van de vicariswoning bepaald konden worden, namelijk c.a. 7 bij 9 meter tot tegen de westvleugel. Tevens kon worden vastgesteld dat de grond tot ca. 2 meter beneden het peil van de kapelvloer ontgraven is geweest. In de ontgraven grond werd zowel rode als grijze kalkmortel aangetroffen hetgeen zou wijzen op Karolingische (850) als op bebouwing ten tijde van Keizer Barbarosa (1150). Verondersteld mag worden dat de beganegrondvloer van de vicariswoning hoger heeft gelegen dan die van de Nicolaaskapel.

In de loop van de tijd, maar veel meer door de aanleg van het park, is het maaiveld op enkele plaatsen beduidend hoger komen te liggen. In het park treffen we nu hoogteverschillen aan van meer dan 3 meter die in het verleden nooit veel meer dan 1 meter zijn geweest. Het maaiveld ten plaatse van de vicariswoning ligt nu 50 tot 70 cm. hoger dan de kapelvloer. Ervan uitgaande dat de kapelvloer nu maar ook in het verleden op het laagst gelegen gedeelte van het Valkhof plateau heeft gelegen maakt het aannemelijk dat zowel het maaiveld als het vloerpeil van de vicariswoning hoger lagen, respectievelijk 20 en 40 cm. De hoogtematen van de vicariswoning laten zich goed herleiden naar de hoogten van de kapel. De omloop van de kapel is gelegen op 3.67 m+ kapelvloer, de lage dakrand op 6.50 m+ kapelvloer, de hoge dakrand van het lessenaarsdak op 9.35m+ kapelvloer, de lage dakrand van het tentdak op

12.76 m+ kapelvloer en de torenspits op 20.30 m+ kapelvloer. Als we ervan uitgaan dat de eerste verdiepingvloer van de vicariswoning op gelijke hoogte lag als die van de omloop, dan heeft deze vloer op 3.27 m. boven de beganegrondvloer gelegen.

Op de tekeningen van Cornelis Pronk, maar ook bij andere tekenaars, zien we dat de lage dakrand van de vicariswoning een weinig hoger was gelegen dan die van de kapel zodat we kunnen vaststellen dat deze op ca. 6.80 m+ kapelvloer oftewel 6.40 m+ beganegrondvloer van de vicariswoning lag. De nok van de vicariswoning bevond zich volgens eerdere afbeeldingen lager dan de dakrand van het tentdak 12.76 m+ kapelvloer oftewel 12.36 m+ vloer vicariswoning. Het vaststellen van de nokhoogte op ca. 11.75 m+ vloer vicariswoning is zeer waarschijnlijk. De uit de tekeningen verkregen gegevens ten aanzien van de nokhoogte en dakschuimte zijn in overeenstemming met de in die tijd gebruikelijke dakschuimte van ca. 60 graden. Deze dakschuimte werd mede bepaald door de waterdichtheid van de dakbedekking, zowel voor leien als de later toegepaste slecht sluitende dakpannen.

Uitgaande van deze gegevens valt vast te stellen dat de verdiepingshoogte van de eerste en tweede bouwlaag nagenoeg even groot moeten zijn geweest namelijk 3.20 m. Het is frappant te mogen constateren dat de op de tekening

'Heidense Capel; op 't Valkhof'. Cornelis Pronk (1691-1759). Rechts de Vicarisswoning.

van Pronk aangegeven verhoudingen van muur en dakvlak 7 staat tot 5 zo dicht met de gevonden maatvoering in overeenstemming is. Als men daarbij nog bedenkt dat door de perspectivische weergave het dakvlak minder hoog wordt weergegeven dan het in werkelijkheid is. Zo geven de beschikbare gegevens een goed beeld van de afmetingen van de vicariswoning.

Op de kaptekening van de werkmeesters uit 1726, welke slechts een schematische weergave van de burchtgebouwen geeft, wordt tegen de oostgevel van de westvleugel (ook aangeduid als Vrouw van Blitterwijk wooning of Hof van Holland) een aanbouwje getekend als een met dakpannen afgedekt lessenaarsdak. Op de latere reconstructie-plattegrond van Weve is deze aanbouw enigzins verschoven maar blijft onderdeel uitmaken van deze westvleugel. Overigens geeft Weve wel de vicariswoning aan; deze komt niet voor op het werkmeestersplan uit 1726. De plaats van de aanbouw is echter niet aannemelijk omdat de vloerhoogte van de westvleugel een toegankelijkheid niet toestaat. Tevens zou dit bouwdeel een belemmering zijn voor de in de gevel aanwezige ramen. De conclusie kan daarom slechts zijn dat deze aanbouw, groot ca. 3 bij 4 meter, tot de vicariswoning heeft behoord. Hoewel de tekening van Dirk van der Burg uit 1743 niet een exacte weergave van de burcht is, wordt de aanbouw op de juiste plaats aangegeven en zijn de afmetingen in

overeenstemming met eerdere gegevens. Een tweede kleine correctie van de burcht-plattegrond van J.J. Weve is dat de westgevel van de vicariswoning en die van de westvleugel niet geheel in elkaars verlengde hebben gelegen. De westgevel van de vicariswoning lag een weinig oostelijk, zoals is aangegeven door Cornelis Pronk.

Doordat de afstand tussen de kapel en de vicariswoning iets groter was dan op de totaal-plattegrond van Weve is aangegeven, bestond hier een verbinding tussen het voorhof en de noordhof. Door de verbindingsgang tussen de kapel en de vicariswoning ten plaatse van de verdieping moet een poortje ontstaan zijn. Dit moet dan, nadat het voorhof openbaar terrein werd, in 1573 uit veiligheidsoverwegingen zijn dichtgemetseld samen met andere poorten.

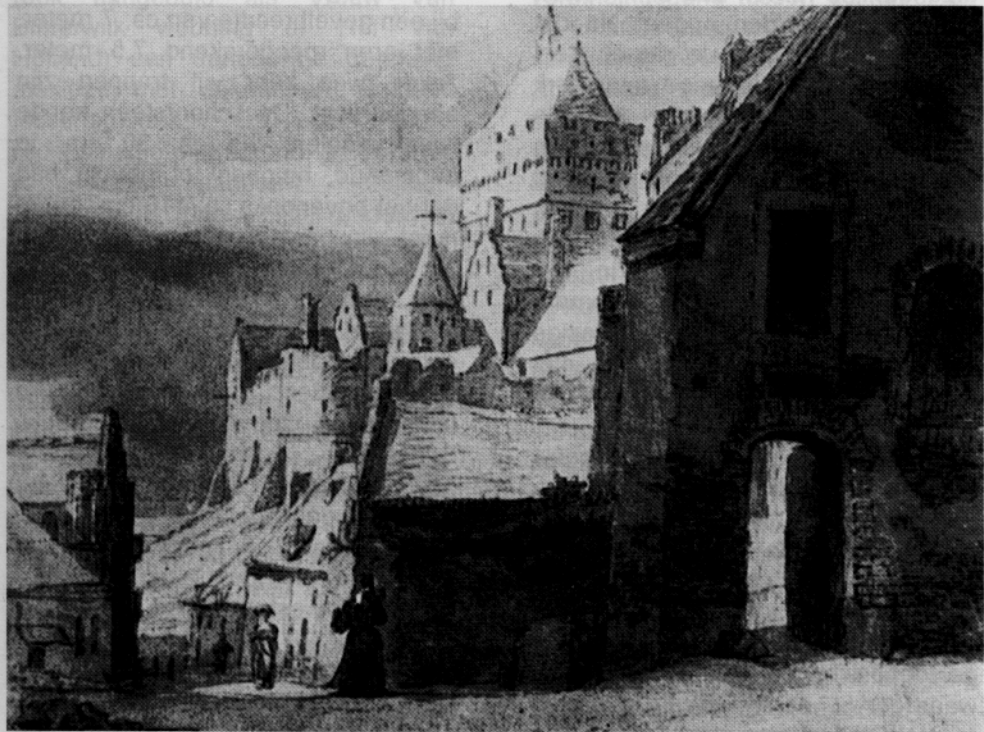
Bij renovatie-werkzaamheden omstreeks 1350 werd de houten bevoering van de omloop van de kapel vervangen door een overwelfde stenen vloerconstructie die ca. 15 cm. hoger werd aangebracht, mogelijk om een gelijkvloerse aansluiting te krijgen met de vicariswoning. De verbindingsgang zal uit dezelfde tijd stammen en zal een eerdere toegankelijkheid tot de omloop hebben vervangen. De eerder genoemde aanbouw tegen de oostgevel en de verbindingsgang werden in baksteen uitgevoerd.

Gevels

Van de gevels van de vicariswoning kunnen we ons een goed beeld vormen. De eerder genoemde pentekening van Pronk geeft de westvleugel weer waar de entree is aangegeven met daarboven een half rond raam en een half kruisraam met in het dakvlak een dakkapel. Op de tekening van Dirk van der Burg, worden in de noordgevel diverse ramen aangegeven die in hoofdzaak met elkaar overeenstemmen. Op de tekening zijn naar alle waarschijnlijkheid 4 stuks kruisramen aangegeven die op tekening zodanig zijn afgebeeld alsof het 8 afzonderlijke ramen zou zijn. Hieruit zou kunnen worden opgemaakt dat de tussenstijlen van de ramen deel uitmaakt met het overige muurwerk hetgeen zou betekenen dat de kruisramen uit natuursteen zijn samengesteld, wat voor die tijd gebruikelijk was. In de nok is nog een raampje aangegeven, dat mogelijk niet meer dan een nis in het muurwerk moet zijn geweest omdat de daar ter plaatse aanwezige schoorsteen kanalen een raam niet toeliet.

Tot het eind van de 13e eeuw werden in de in steen opgetrokken gebouwen de ramen, deuren en beglazing veelal direct in een steensponning aangebracht. Deze uit de kerkbouw stammende bouwwijze werd in latere jaren vervangen door de toepassing van het houten kozijn waardoor een veel betere tochtafdichting verkregen werd. Het stenen kruisraam werd geleidelijk vervangen door het houten

kruisraam, deze ontwikkeling is ook waarneembaar op de oorspronkelijke tekeningen van de burcht. De topgevel is als een trapgevel uitgevoerd en werd beëindigd door een tweekanaals schoorsteen. Nagenoeg alle topgevels van de burcht kende een vroeg gotische trapgevel beëindiging. De horizontale gedeelten van deze trappen, deklijsten genoemd, zijn als een zadeldak uitgevoerd, wat tot gevolg had dat de topgevels zeker een dikte van ca. 40 cm. gehad moeten hebben. In de loop van de tijd werden de trappen in de topgevel talrijker, bescheidener van afmeting en plat afgedekt. Aannemelijk is dat bij een gevelbreedte van ca. 7 meter, met oren meegerekend 7,5 meter, zeker twee keer vijf trappen zijn aangebracht. De schoorsteen kende twee kanalen van ca. 30 cm. in doorsnede, hetgeen tot gevolg had dat het bovendaks ca. 110 cm. breed moet zijn geweest bij een dikte van 90 cm. De schaarse informatie die we hebben ten aanzien van de oostgevel doen veronderstellen dat een groot gedeelte van deze gevel werd afgedekt door de latere in baksteen uitgevoerde aanbouw. Behoudens een toegangsdeur bevonden er zich in deze gevel geen ramen of dakkapellen. De zuidgevel bestond niet zelfstandig, maar was feitelijk de noordgevel van de eerder genoemde westvleugel of Vrouw van Blitterswijk Wooning. Bij herbouw van de vicariswoning kan deze gevel een doorsnede zijn over de westvleugel waar verdiepingshoogten en schoorsteenkanalen herkenbaar kunnen worden weergegeven.

Kopie (oorspr. in spiegelbeeld) van de Valkhof-burcht gezien vanaf de Antoniusplaats (toeschrijving: Lambert Doomer).

Daken

Reeds eerder noemden we dat de daken in oorsprong met leien waren afgedekt. Het meest waarschijnlijke was dat een Rijnlandse of Duitse bedekking van toepassing is geweest. Het leiendak geeft tevens een indicatie ten aanzien van de dakvorm en dakconstructie. De dakhelling zal altijd meer dan 45 graden zijn geweest, die bestonden uit een beschoten sporenkap die met leien waren afgedekt. De hier vastgestelde kaphoogte en breedte van de vicariswoning bepalen de dakhelling die hier ca. 60 graden geweest moet zijn. Deze kapschuimte komt overeen met die van de andere bouwdelen van de burcht. In een latere periode zijn de leien vervangen door dakpannen, de dakhelling voor deze afwerking was veelal te steil wat de nodige problemen moet hebben opgeleverd. Wat tot gevolg had dat deze tekeningen een minder hoog en steil dak laten zien (noord-zuid vleugel). De daken hadden ter plaatse van de langsegevels een fors dakoverstek, vergelijkbaar met de Valkhofkapel, waardoor voorkomen werd dat het hemelwater langs de gevels liep. In latere jaren werden zinken of koperen goten aangebracht en onstond zo een begin van waterafvoer c.q. riolering, die veelal eindigde in een sterf- of stapelput. De tekeningen, maar ook de rekeningen, geven geen duidelijkheid of ten tijde van de sloop de vicariswoning een goot heeft gehad. Deze toevoeging zou zeker zijn aangebracht als de sloop dit niet was voorgeweest. Door het ontbreken

van de dakgoot ontstonden vervelende en gebouw-ondermijnende plassen. Om dit op te voorkomen werd een op afschot liggende klinker (een ozing) bestrating langs de gevels aangebracht, zoals bij de Valkhofkapel nog kan worden aangetroffen.

Reconstructie interieur

Na deze verkenningstocht aangaande het exterieur van de vicariswoning blijkt het ook mogelijk iets over het interieur te ontwarren. Of de vicariswoning onderkelderd is geweest is niet waarschijnlijk, alhoewel, door het onderzoek van Weve is komen vast te staan dat ter plaatse tot ca. 2 meter onder het peil van de kapelvloer geroerde grond is aangetroffen. Dit is 2.40 meter onder de beganegrondvloer van de vicariswoning, wat een kelderruimte niet geheel uitsluit. De binnenwerksemaat van de vicariswoning ca. 8.50 meter is bepalend voor een stramienmaat van ca. 2.80 meter zodat de plaats van de kapsanten en moerbalken bekend is. De samengestelde balklaag bestond uit gedisselde gekantrechte grenen kinderbalken en eiken moerbalken. De kinderbalken zullen in de moerbalken geraveeld zijn waardoor de vloerconstructie beperkt kon blijven. Met zekerheid kunnen we vaststellen dat in de woning een trap aanwezig was alsmede stookruimten op de eerste en tweede bouwlaag. De trap was gesitueerd tegen de zuidgevel en gaf toegang tot, indien aanwezig, de kelder, de eerste en tweede

bouwlaag en de zolder. De trappen hadden uitsluitend een functionele waarde en waren steil en smal. In deze situatie kan ervan uitgegaan worden dat het hier stenen steektrappen waren die tussen de muren waren ingeklemd. Niet duidelijk is of deze trappen ten plaatse van de voor- of achtergevel naar boven gingen. In het laatste geval was een verbinding met de westvleugel mogelijk geweest. Voor de expeditie ten behoeve van de opslagruimte in de kelder en de veiligheid in de woning heeft een trapopgang ten plaatse van de achtergevel de voorkeur gehad.

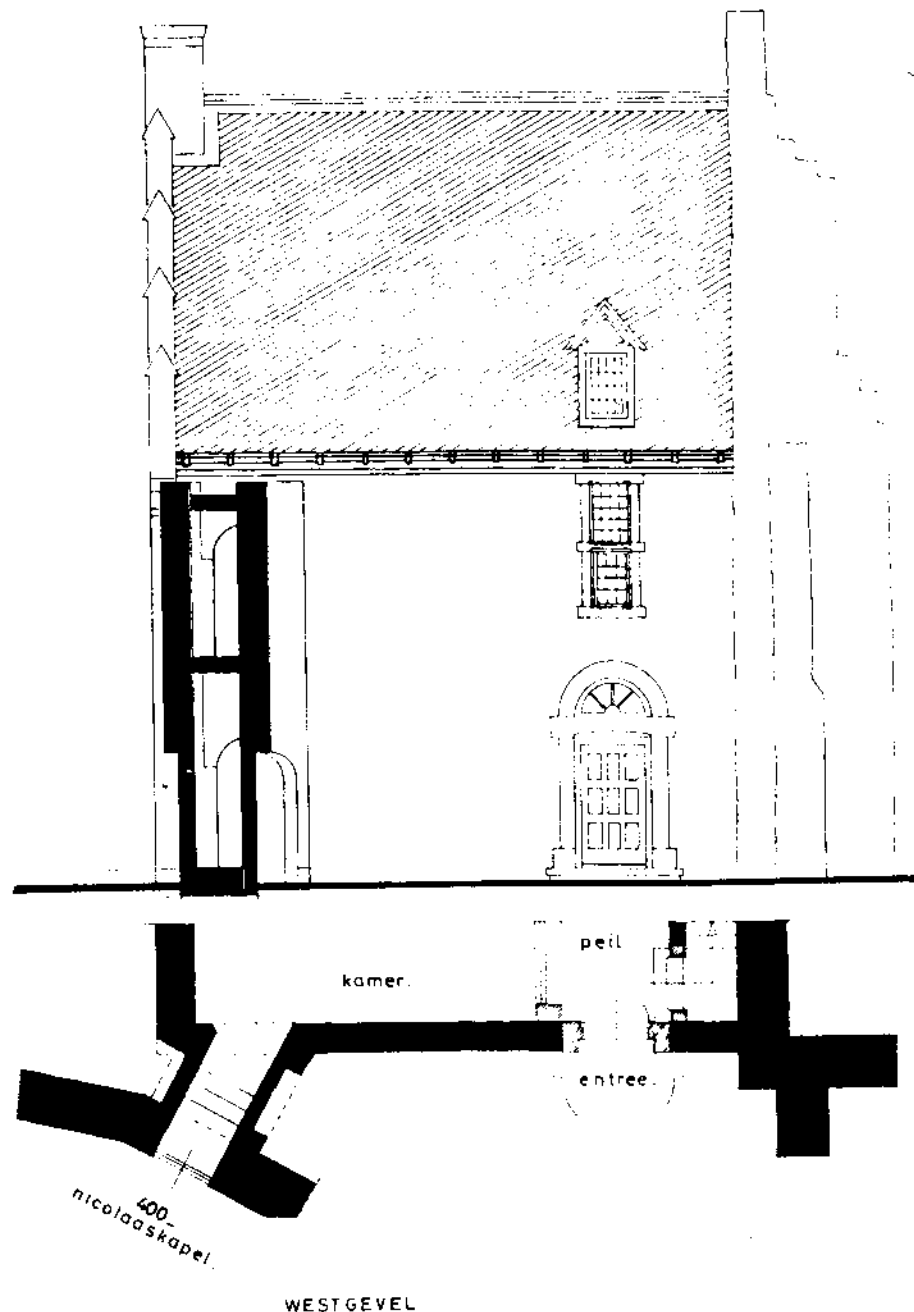
Uit rekeningen kennen we de benaming van de diverse ruimten, in het algemeen wordt gesproken over zalen en kamers, waarbij de kamers kleiner zijn dan de zalen. De ruimte op de eerste verdieping staat vernoemd als 'de grote kamer die toegang gaf tot de kapel'. Het is duidelijk dat deze ruimte onverdeeld nagenoeg het hele oppervlak betrof en ca. 6 bij 7.5 meter groot geweest moet zijn. Deze ruimte zal als slaap- en woonvertrek dienst gedaan hebben. De kleinere kamer op de begane grond was zowel keuken als woon- en eetkamer. De zolder kende een ziende sporenkap met een dakkapel. Een ander onderdeel dat met zekerheid in de woning aanwezig was waren de stookplaatsen. Hoewel het niet gebruikelijk was waren de stookplaatsen hier in de topgevel opgenomen, die op de begane grond als die op de verdieping waren tussen de hoog opgaande kruisramen gesitueerd.

De buitenmuren van de vicariswoning hadden een dikte van ca. 60 cm. die zowel aan de binnen als aan de buitenzijde als schoonmetselwerk waren uitgevoerd. In een latere periode zijn dit soort muren aan de binnenzijde gepleisterd en somtijds met gobelins behangen, een eerste vorm van muurisolatie die uitermate decoratief was. De stenen vloeren waren betegeld met plavuizen en natuursteen tegels. De plafonds van de woonruimten kenden een ziende balklaag van moerbalken en kinderbinten, mogelijk dat deze in een latere periode gestukadoord zijn.

Mogelijkheden bij herbouw

Mocht tot de herbouw van de vicariswoning besloten worden, dan is het niet wenselijk om geheel tot zijn oorspronkelijke vorm en uitvoering terug te gaan. Inmiddels zijn twee eeuwen verstreken sinds de sloop, een tijd van veel veranderingen die zeer zeker haar invloeden gehad zouden hebben als niet tot deze onzinnige sloop besloten was.

Wat de bouwmassa en materiaal gebruik aangaat is een authentieke herbouw mogelijk. Toevoegingen als dakgoten, extra ramen in de topgevel en oostgevel kunnen zich in de tijd verklaren. Het interieur is zeer goed in zijn oorspronkelijke staat te herbouwen. Eigentijdse toevoegingen zoals verwarming, verlichting e.d. kunnen op gepaste wijze in het herbouwplan worden opgenomen. Te denken is aan vloerverwarming en indirecte verlichting. Moderne

Reconstructie zijgevel Vicariswoning (Tekening: J. Grandjean)

technieken kunnen niet waarneembaar worden aangebracht, bijvoorbeeld een gewapend beton fundering maar ook de 60 cm. dikke buitenmuren, uit te voeren als spouwmuren, waarvan het buitenblad in gefijnde tufsteen en het binnenblad in een gepleisterde porisosteent. De spouw kan gevuld worden met gebonden klinkerisolatie zodat ook op goedkope wijze een dik en goed isolerende buitenmuur verkregen wordt.

Ook de beschieting van de kapconstructie kan bestaan uit isolerende dakplaten waaronder houten delen deze modieuze uitvoering aan het oog onttrekken. Het zou echter te ver voeren om de glas-in-lood-ramen te vervangen door isolatieglas. De oorspronkelijk in de aanbouw aangebrachte privaat kan een keurig geventileerde toiletruimte worden in de vicariswoning. Het is niet nodig dat bij deze herbouw alles nieuw is, in het interieur kunnen historische ornamenten en bouwelementen worden opgenomen zoals stookplaatsen, trappen, deuren en kozijnen. De herbouwde vicariswoning zal deel uitmaken van de Valkhofkapel waardoor het beheer en gebruik verbeterd wordt.

Naast de verbinding op de eerste verdieping is het eventueel ook mogelijk op de begane grond een verbinding met de kapel tot stand te brengen waardoor een multifunctionele ruimte ontstaat. De aanbouw kan als keuken en berging worden ingericht. De meterkast van

de kapel kan in de vicariswoning worden ondergebracht. De zuidgevel van de vicariswoning is het restant van de westelijke burchtvlugel zodat iets van de aangrenzende bebouwing waarneembaar wordt en de vraag oproept: Wat heeft daar aangezeten?

De tekeningen mogen een beeld geven van de te herbouwen vicariswoning, dit wil allerminst zeggen dat het zo moet. Een ieder die nieuwe feiten weet aan te dragen, kan zijn reactie geven. En wat moet dat dan kosten, voor minder dan fl. 600.000,- en een bouwtijd van minder dan een jaar kan de vicariswoning weer voor het jaar 2000 terug zijn op het Valkhof! In combinatie met de Valkhofkapel is het mogelijk om aan dit complex een functioneel gebruik te geven; zelfs is het denkbaar de zolderruimte als woning in te richten, wat de beveiliging ten goede komt. Mochten Miralles en Fowler verstek laten gaan, dan moet het toch mogelijk zijn om zo iets van het imposante burcht-complex te laten herleven.

DE HERRIJZENIS VAN DE 'DRESDNER FRAUENKIRCHE'

Door: Maurice Vollebregt

Das Elbflorenz - het Florence aan de Elbe - zo stond de Saksische cultuurstad Dresden in ieder geval tot aan de zware bombardementen van 1945 bekend. Ook de barokke Frauenkirche bleef daarbij niet gespaard. Nu het gebied van de voormalige DDR overeind krabbelt, wordt tegelijkertijd deze kerk herbouwd; een project dat zijn weerga niet kent. Dresden krijgt langzaam maar zeker haar trots en charme terug.

Al vanaf de achttiende eeuw wordt Dresden geroemd om haar schoonheid. Eén van de architectonische hoogtepunten in de stad was de Lutherse Frauenkirche aan de Neumarkt, gebouwd in de jaren 1726-1743 door bouwmeester Georg Bähr. Deze immense kerk had maar liefst 3500 zitplaatsen en werd gedomineerd door een hoge ellipsvormige koepel. Dat was opmerkelijk, omdat een koepelkerk tot dan toe werd gezien als symbool van katholieke kerkenbouw. Zo kreeg de Frauenkirche al gauw de bijnaam Sint-Pieter van het protestantisme. Omdat Bähr de eeuwigheidswaarde van het protestantisme wilde onderstrepen werd de kerk, inclusief het koepeldak, geheel uit harde inheemse zandsteen opgetrokken. Barokke bouwwerken domineerden de oude stad en het Elbfront, maar ook andere architectuurstromingen, van gotiek tot en met classicisme, waren rijkelijk vertegenwoordigd.

Hoewel de ruggengraat van Duitsland begin 1945 gebroken leek, werd de stad Dresden op 13 en 14 februari van dat jaar door drie zware Brits-Amerikaanse air raids in puin gelegd. Maar liefst vijftien vierkante kilometer stad, het centrum

inbegrepen, werd nagenoeg weggevaagd. De verwoestingen waren compleet toen wegtrekkende Duitse troepen op 7 mei bijna alle bruggen over de Elbe opbliezen, in de ijdele hoop dat daarmee de westerse geallieerden eerder Dresden zouden bereiken dan het Sovjet-leger.

Ook de Frauenkirche brandde na het eerste bombardement volledig uit, maar de ruim 95 meter hoge koepel bleef aanvankelijk overeind staan. Niet voor lang: de enorme hitte had de pijlers bros gemaakt en op 15 februari 1945, rond 10 uur in de ochtend, stortte de koepel alsnog in. Een grote stofwolk trok weg en daarmee werden de trieste restanten van de Frauenkirche voor het eerst zichtbaar: enkele ruïnes temidden van 20.000 kubieke meter puin. Deze aanblik zou de komende vijftig jaar zo blijven ...

Een beschrijving van het verwoeste Dresden uit Mulisch' boek *Het stenen bruidsbed*: "Aan de overkant van de Elbe, in het dal, lag wat er van de stad restte: een onafzienbare branding van puinhopen, beflard, besliert met witte nevel: een bruid die haar sluier aan stukken had

gescheurd bij de aanblik van haar vrijer. Daarachter, naar het zuidoosten, waar de branding verliep, golfdde blauwe heuvels tot diep in het Tsjechische Bohemen".

Hoewel de schade van het bombardement groot was, bestond er een aanmerkelijk verschil met steden in West-Duitsland als Hamburg en Keulen die vergelijkbare schade hadden opgelopen. Het na-oorlogse communistische stadsbestuur liet, geheel volgens de lijn van het DDR-bewind, in Dresden vele beschadigde monumenten en bouwwerken afbreken of oplazen. Het nieuwe bewind zag diverse bouwwerken als symbolen van het overwonnen kapitalisme; totaal andere gebouwen moesten daar komen - geheel in dienst van de socialistische heilstaat. Dieptepunt was wel de sloop van de oudste kerk van de stad, de gotische Sophienkirche op de Postplatz, omdat SED-partijleider Walter Ulbricht juist daar zondig een parkeerplaats moest hebben.

Eind jaren '40 werd nog heel even gedacht aan herstel van de Frauenkirche, maar uiteindelijke wilden de autoriteiten het puin gebruiken voor versterking van de Elbe-oeveren.

Dit kon voorkomen worden toen monumentenbeschermers het voor elkaar kregen dat de gehele ruïne tot oorlogsmonument verklaard werd: Mahnmal der Kapitalistischen Anglo-Amerikanischen Zerstörung.

In het verlengde daarvan lag echter, dat herbouw nu uitgesloten was omdat daarmee het nieuwe monument vernietigd werd...

Gelukkig werd de politieke wind in de DDR, althans voor herstel en restauratie, iets gunstiger. Daardoor kon een aantal grotere monumenten toch hersteld worden.

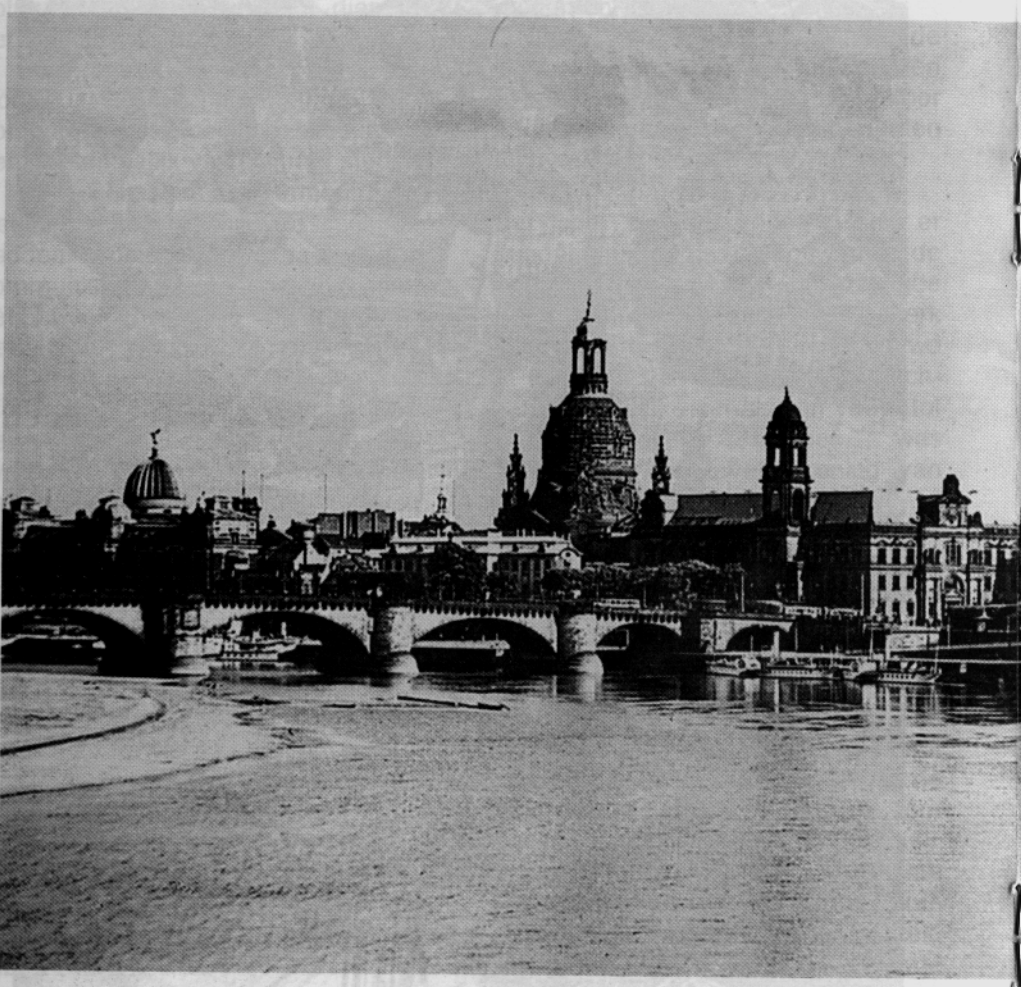
Vrij snel na de oorlog werd er begonnen met de herbouw van de niet al te zwaar beschadigde Katholieke Hofkirche. Deze kerk werd in de achttiende eeuw gebouwd in opdracht van Keurvorst Friedrich-August II, welke net als zijn vader tot het katholieke geloof was overgegaan om tevens koning van Polen te kunnen zijn.

Ook de Kreuzkirche werd hersteld, weliswaar met een vereenvoudigd interieur. Langzaam kreeg het Eibefront weer iets van de oude grandeur terug toen ook gebouwen als de grote Semper-opera, de Gemälde-galerie en het Zwingerhof hersteld werden. In de rest van de stad werd echter vaak gekozen voor typisch communistische nieuwbouw: grote, lege pleinen en kaarsrechte winderige straten. In de buitenwijken verschenen, vooral uit geldgebrek, de bekende in serie gebouwde grauwe flats die in heel Oost-Europa terug te vinden zijn.

Jarenlang stond ook de ruïne van het deels uitgebrande Residenzschloss op de lijst van sloop-genomineerde gebouwen. Gelukkig waren de voorstanders van het behoud vindingrijk en bedachten steeds

Frauenkirche aan de Neumarkt in de jaren dertig
(Foto: Sächsische Landesbibliothek/Deutsche Fotothek)

in adembenemend Elbe-panorama (dertiger jaren) - binnenkort zo goed als hersteld!

Rechts boven de brug zien we de koepel van de Frauenkirche.

weer nieuwe bestemmingen voor het complex, zoals een champignonkwekerij en aardappelopslag.

Net voor de Wende van 1989-1990 werd met het herstel van dit slot begonnen, dat binnenkort voltooid moet zijn.

Naar morgen via eergisteren: de mooiste stad van Oost-Duitsland beweegt zich tussen bouwkranen en wegversperringen terug naar vroeger. Het roemrijke verleden van Dresden moet hét visitekaartje van de toekomst worden. In 2006, als de stad 800 jaar bestaat, zullen de restauraties die nog op het programma staan voltooid moeten zijn.

Sluitstuk wordt het herstel van de Frauenkirche. Al direct na de Wende in 1990 werd de particuliere 'Stiftung Frauenkirche eV' opgericht, die streeft naar het herbouwen van de kerk.

Overigens leidde dit streven, net als rond de Nijmeegse Valkhofplannen, tot felle debatten tussen voor- en tegenstanders. Pleitbezorgers van herbouw benadrukten vooral de cultuurhistorische waarde van een herstelde kerk. Tegenstanders noemden het hele idee een ordinaire 'Falsifikat' omdat reconstructie het gebouw nooit echt terug zou brengen. Bovendien herbouw de ruïne als 'Mahnmal' laten verdwijnen. Toch bleek het overgrote deel van de stad een warm voorstander te zijn en uiteindelijk ging de gemeenteraad van Dresden in 1992 akkoord met

een particulier gefinancierde 'archeologische herbouw'.

De kosten van het totale project worden geraamd op een bedrag van 250 miljoen DM.

Een aanmerkelijk deel van deze kosten is terug te voeren op het redden van zoveel mogelijk materiaal van de ruïne voor hergebruik. Twee jaar lang werd de puinberg voorzichtig afgegraven, waarbij veel puin waardeloos bleek. Uiteindelijk leverde dit karwei toch nog 50.000 bruikbare stenen en andere fragmenten op, zodat ongeveer dertig procent van de 'nieuwe' kerk uit oude stenen gaat bestaan. Alles is nauwgezet opgemeten, gecatalogiseerd en opgeslagen. Vanaf dat moment lijkt de Neumarkt, het plein rond de ruïne, veranderd in een grote steenhouwerij.

Negentig procent van de bouwkosten wordt gedragen door particulieren en het bedrijfsleven. De stad draagt tien procent bij, gespreid over tien jaar. Om het project gaande te houden is jaarlijks 13 miljoen mark nodig, dat voor een belangrijk deel verdiend wordt aan de verkoop van allerhande souvenirs want het project blijkt al vanaf het sorteren van de stenen een echte publiekstrekker.

Aan het begin van 1995 is de feitelijke herbouw van start gaan. De puinvrije ruïne is zodanig verstevigd dat op de resten doorgebouwd kan worden. Het gehele bouwwerk is overigens overdekt zodat men beter en comfortabeler kan doorwerken.

De trieste kerkuïne in de jaren vijftig (Foto: R. Peter)

De temperatuur wordt nooit lager dan vijf graden, wat gunstig is voor het verwerken van de kwetsbare zandstenen.

De 50.000 originele, zwart geoxideerde stenen worden nu zoveel mogelijk op hun oorspronkelijke plek teruggebracht en tussen de nieuwe lichtgele zandstenen ingemetseld. De oorspronkelijke plaats van de oude stenen is via een tijdrovende klus benaderd door zaken als vorm, steensoort en de vindplaats in het puin.

Doordat de donkere stenen in de nieuw opgerichte kerk duidelijk afsteken, moet de herinnering aan het gebeurde herkenbaar blijven. Overigens zal dit effect gaandeweg minder worden, omdat ook de nieuwe stenen zullen gaan oxideren. Zo brengt de tijd het oude en het nieuwe naar elkaar toe. En als men bedenkt dat de 'oude' en 'nieuwe' stenen beide uit hetzelfde Ertzgebirge komen, dan wordt het onderscheid helemaal relatief.

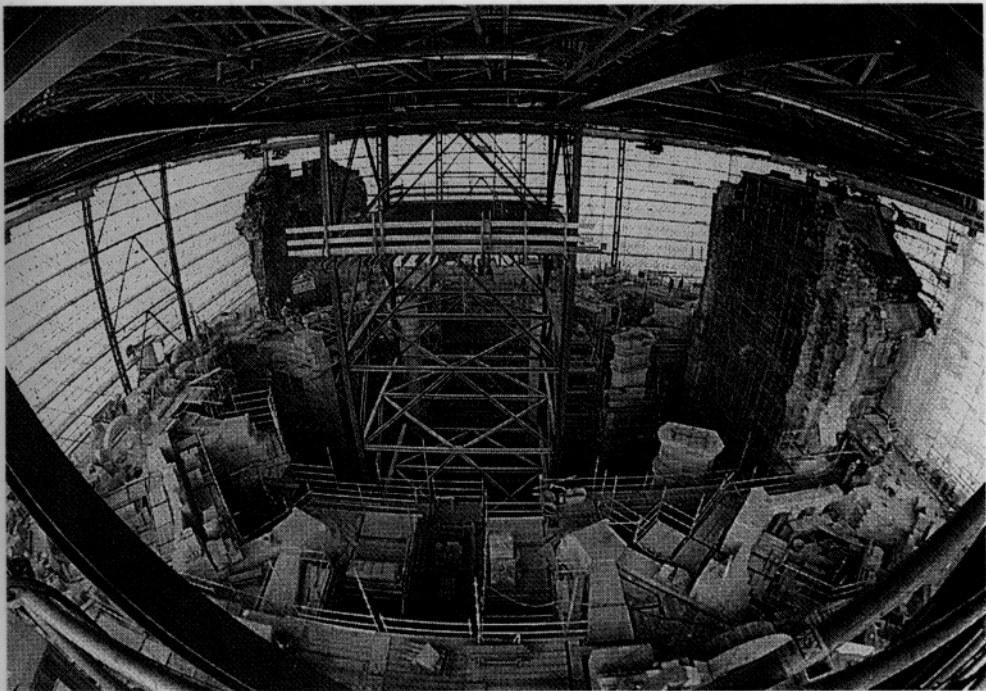
Momenteel heeft de bouw een hoogte van ongeveer 25 meter bereikt. Daarmee zijn de hogere ruïnedelen, zoals de achterwand van het koor en een groot brok zijmuur, al voor het grootste deel geïncorporeerd.

De initiatiefnemers kunnen een goede tussenbalans opmaken. Er is nu in totaal bijna 100 miljoen mark ingezameld en het project ligt op schema. In de onderkerk werd

onlangs zelfs een eerste dienst gehouden. Als de stad in 2006 haar 800-jarige feestdag viert moet de kerk voltooid kunnen zijn.

En Dresden bouwt verder: tot nu werd en wordt voornamelijk het Dresden-des-Kürfürstens hersteld. Kleinere historische burgerpanden zijn nauwelijks terug te vinden; daardoor ontbreekt deels de context rond de grotere monumenten.

De Neumarkt, het plein dat rond de Frauenkirche ligt, wordt daarom ook aangepakt. Ooit was dit de kern van het oude centrum, nu een kaal en weinig samenhangend plein doordat vele panden verdwenen zijn en niet opgebouwd. Op veel plaatsen kijkt men voornamelijk naar de achterzijde van gebouwen die aan de omringende straten liggen. In dit deel van de stad stonden ongeveer 300 panden waarvan er in ieder geval 26 nauwgezet gereconstrueerd zullen worden. Men wil de rest invullen door het bouwen van nieuwe huizen in een klassieke stijl, waarmee in ieder geval het stedelijk weefsel hersteld wordt. Ook nu vindt er weer een discussie tussen voor- en tegenstanders plaats. Voorstanders willen nog meer reconstructie, terwijl tegenstanders spreken over een 'pseudo-oud, Disney-achtig stadshart' dat elke aansluiting met de rest van de stad mist. Toch lijken de voorstanders ook hier aan het langste eind te trekken, want het herstel van de eerste panden aan de Neumarkt is al begonnen.

Het begin van het werk: overkapping van de ruïne (Foto: Rheinische Post)

Voor veel Dresdenaren symboliseert het herstel van kerk en stad ook een stukje moreel herstel. De stad heeft zich heropgericht; over het nazi-juk, het vernietigende bombardement en de DDR-periode heen. En er kan eindelijk weer een lange neus naar de Wessi's gemaakt worden, even 'vergetend' dat de meeste miljoenen daar vandaan komen...

Bronnen:

- Heemschut - uitgave juni 1998
- Rheinische Post - 28 november 1998
- NRC Handelsblad - 2 april 1993
- De Gelderlander - 30 juni 1993
- Dresden : Eine Kamera klagt an - Richard Peter 1950

De Frauenkirche wordt overigens niet meer als Evangelisch-Lutherse gemeente-kerk in gebruik genomen, maar zal herbestemd gaan worden - voor bijzondere godsdienstige bijeenkomsten, herdenkingen en concerten. Daarmee zal niet alleen het Elbe-panorama zijn hersteld, maar ook een levend monument in dienst van de vrede.

Door: Jack Nooy

1. Opening, Mededelingen

Bij de opening om 20.00 uur deelde secretaris Fer Boshouwers mee dat de heren Geertsen, Plasschaert, Balduk, Lauran en van Schaik bericht van verhindering gezonden hadden. Voorzitter Jack Nooy kon de vergadering mededelen dat de heer Frans Geertsen bereid gevonden was om toe te treden tot het bestuur. Helaas was hij hedenavond verhinderd.

Vervolgens deelde Jack Nooy mee dat hij nu precies 20 jaar het voorzittersschap had vervuld en dat hij daar nu echt een punt achter zet. Op de voorjaars-leden-vergadering zal de vergadering derhalve een nieuwe voorzitter dienen te benoemen.

2. Notulen voorjaars-leden-vergadering 28 mei 1998

De vergadering gaat met de tekst akkoord en heeft geen verdere vragen over de inhoud.

3. Begroting 1999 en vaststelling van de contributie 1999

Het voorstel van het bestuur om de contributie onveranderd, vanaf het prille begin af, te handhaven op **f 25,= per kalenderjaar**, wordt door de vergadering goedgekeurd.

Penningmeester Harry Linssen heeft de begroting 1999 opgemaakt aan de hand van de rekening 1998 tot en met oktober.

De kosten voor de uitgave van "Valkhof-Nieuws" kunnen tot f 8.500,= beperkt blijven omdat er nu niet een extra oplage gedrukt wordt voor losse verkoop in de kapel. Vroeger werden er wel 1000 exemplaren gedrukt, thans volstaan we met circa 750 exemplaren.

De post "Algemene Kosten" komt onder druk te staan nu de gemeente aangekondigd heeft dat de door ons gehuurde ruimte a 28 m² in het LIMOS-gebouw op termijn ontruimd dient te worden. Daarom een klemmende vraag van de archiefbeheerder: **Wie weet voor de Valkhofvereniging een kleine kantoorruimte te huur voor opslag van ons archief?** De kosten zouden niet meer dan f 100,= per maand mogen gaan bedragen. Wie helpt ???

4. Stand van zaken omtrent het project : Herbouw van het Valkhof

Het project is thans in een cruciale fase : formeel ligt er thans een voorstel aan de gemeenteraad. Het vorige Valkhof-Nieuws berichtte daar over. **Vanwege zijn zeer grote verdiensten voor de tot stand koming tot deze fase van het herbouwproject, dankt de voorzitter de heer Fer Boshouwers voor zijn zeer grote inzet voor het project.** Het is en was lang niet altijd gemakkelijk om de procesgang te (kunnen) volgen en te begeleiden. Het was soms ondankbaar om te moeten ervaren dat er in feite reeds beslissingen genomen waren, zonder dat

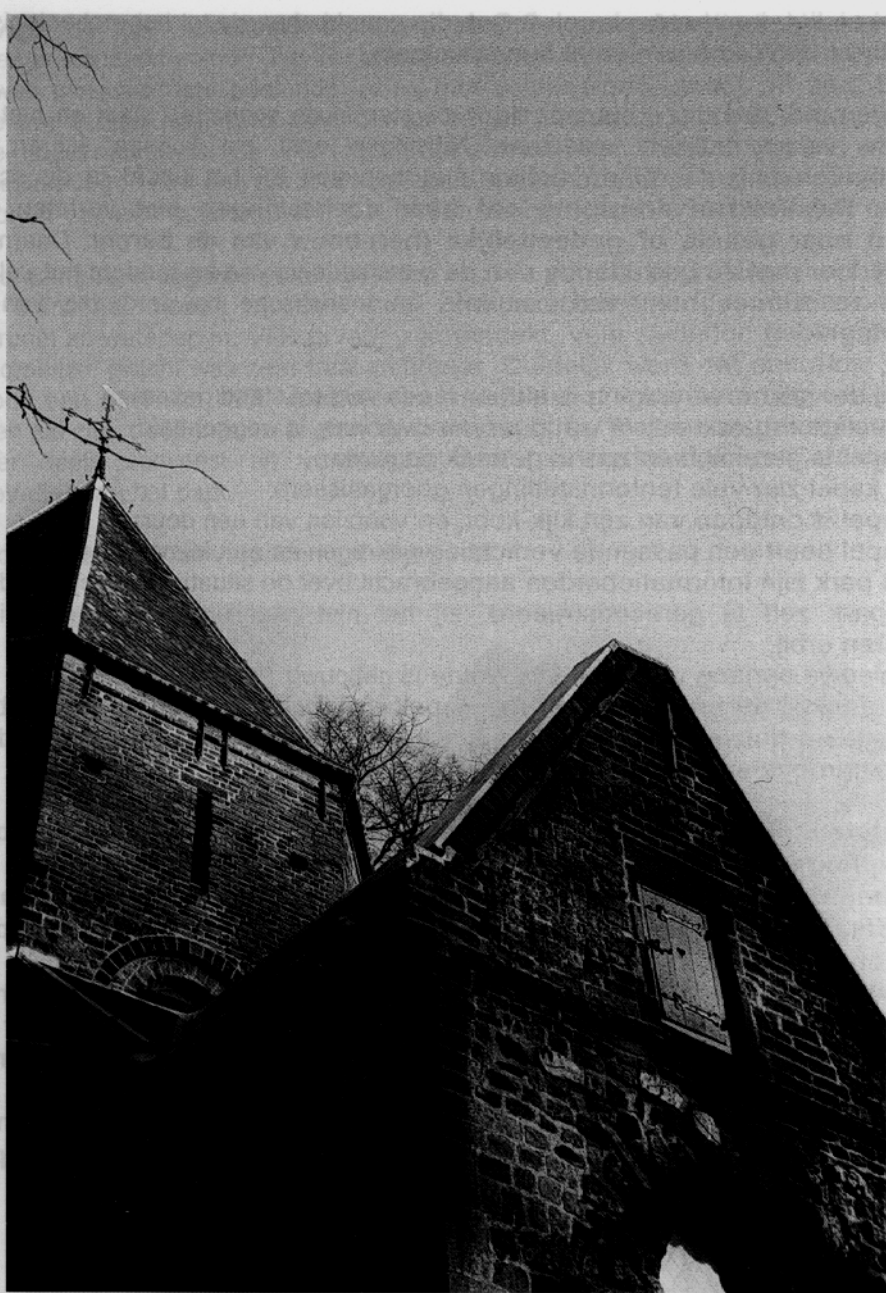
Fer Boshouwers dat had kunnen beïnvloeden. Veelal was het ook "vechten tegen de bierkaai".

De oorspronkelijke opdracht was helder : "bouw een Valkhofburcht". De Nijmeegse gemeenteraad heeft daartegen "ja" gezegd. Bij de uitwerking bleek dat realisering van een compleet bouwwerk in het Valkhofpark ruimtelijk wel paste, maar dat er diepgaande procedures gevolgd moesten gaan worden die een tijdige realisering in de weg zouden staan. Op grond daarvan koos een jury voor de nuchtere realiteit van een zeer beperkte bouw in het park, alleen de Reuzetoren en het Vicarishuisje benevens enkele grondcontouren, en situeerde de rest van de gebouwen aan de randen. Het bestuur van de valkhofvereniging heeft tegen dat plan, aarzelend en met tegenzin, "ja" gezegd. Want het ontwerp van Grassi/Barbieri, een gemoderniseerd "oud" bouwwerk, strookte veel meer met de wensen en ideeën die leefden en leven binnen de Valkhofvereniging, en ver daar buiten. We kozen voor het haalbare, in de hoop en verwachting dat in verdere jaren er meer gebouwd zou kunnen gaan worden. De ledenvergadering heeft het bestuur in die beslissing gesteund.

Nu het raadsvoorstel om zulks ten uitvoer te gaan brengen ter visie is voorgelegd, blijkt dat een "nieuwe raad" ook een "nieuw geluid" inhoudt. DAT IS POLITIEK NIET GEBRUIKELIJK. Het lijkt erop dat de onlust om het raadsvoorstel van nu en het oorspronkelijke raadsvoorstel te ondersteunen, is ingegeven op grond van verkeerde motieven en veronderstellingen. De brief van staatssecretaris Nuis was niet alleen politiek een misser, de hoogste overheid behoort nooit voor zijn beurt te spreken of een mening te geven voor er al een voorstel op tafel ligt, de brief was ook een misser omdat er veel fouten in zaten. Als er ergens in die brief gesproken wordt over "restanten van een woontoren en van muurrestanten", dan haalt de excellentie de situatie van Wijk bij Duurstede en Nijmegen door elkaar.

Ook de onvolledige en soms foutieve informatie die andere tegenstanders inbrachten, hebben misverstanden teweeg gebracht en daardoor tegenstand opgeroepen. Wat is er niet gezegd van het "kostbare groen", terwijl de parkdeskundige in de jury zowel de park-aanleg als de groen-opstand van heel laag niveau kwalificeerde!

Wat is de functie van het park nu? Het is een honden-uitlaatplaats voor omwonenden en een rustplaats voor drinkebroers. Het is absoluut "sociaal onveilig" aldaar. De bouw van een levende en levendige "burcht" was zowel voor het park als voor de parkbeleving een goed iets. Er had overigens een burcht gebouwd kunnen gaan worden, zonder de ondergrond aan te tasten: gewoon op een betonnen plaat. Naast het Besiendershuis is ook een blokje huizen boven de Romeinse muur gebouwd. Trouwens: zou het erg zijn om de (diepe) ondergrond van het Valkhofpark eens goed te verkennen? Daar waar nu een parkeergarage

Klein onderhoud aan de kapel: de rollaag boven het topgeveltje is beschermd door cederhouten timmerwerk (Foto: Maurice Vollebregt)

verzonken ligt, kon het toch ook ? Ook die grond behoorde tot het archeologische gebied van de Romeinen en al hun opvolgers !

Het is jammer dat onze stadsbestuur zo slap in de schoenen staat en niet iets durft te verwezenlijken waarmee Nijmegen echt zal kunnen scoren. De Valkhofvereniging zal hierin echter niet berusten en het hoofd in de schoot leggen. **De Valkhofvereniging zal haar doelstellingen niet verlaten: het streven naar gehele of gedeeltelijke (her)-bouw van de burcht.** Daarnaast gaat zij door met de bestudering van de geschiedenis van en rondom het valkhof en zal ze streven naar een culturele en toeristische opwaardering van het Valkhofpark.

Dankzij de valkhofvereniging is aldaar reeds veel tot stand gekomen:

- de roestige muziektent, of wat daarvan over was, is weggehaald;
- de kapel is gereinigd en ons in gebruik gegeven;
- in de kapel zijn vele tentoonstellingen georganiseerd;
- de kapel is ontdaan van zijn kijk-kooi, en voorzien van een deur;
- de kapel heeft een passende verlichting gekregen en een klimaat-regeling;
- in het park zijn informatieborden aangebracht over de situatie in vroeger tijden;
- het park zelf is gereconstrueerd, zij het niet naar onze wens: wij wilden contouren erbij;
- een nieuwe opgang vanaf de Waalkade is gebouwd.

Vooraf dankzij de enorme inzet van kapelbeheerder Hein van Brienen, hebben vele honderd-duizenden kennis kunnen nemen van de Nijmeegse geschiedenis in het algemeen en van het Valkhof in het bijzonder.

Met instemming van de ledenvergadering blijven wij derhalve onze doelstellingen handhaven en volgen we de ontwikkelingen. Doch niet lijdzaam, maar actief. Komt er geen plan in de gemeenteraad, dan komt de Valkhofvereniging met een plan : het oorspronkelijke plan zoals dat door de gemeentelijke begeleidingscommissie, waar het college van burgemeester en wethouders constant voeling mee had, over en weer, en uiteindelijk door de jury naar buiten is gebracht en wat door de burgemeester en de verantwoordelijke wethouder bij de presentatie van de jury-uitslag zo triomfantelijk is uitgedragen. Dat minimale plan voor een Valkhofburcht, met een maximale haalbaarheid, behelst de bouw van de Reuzetoren, de herbouw van de Vicariswoning en aanduiding in het park van overige bouwcontouren.

5. Sluiting van de algemene ledenvergadering

pauze

Vanwege de zeer levendige discussie kon de aangekondigde lezing door Nijmeegs stadsarcheoloog Jan Thijssen pas tegen 10 uur in de avond beginnen. Het was een uitermate boeiende lezing-met-lichtbeelden, zodat de zaal bij het einde om 11 uur nog goed gevuld was en de voorzitter noodgedwongen een einde moest maken aan de vele vragen die aan de heer Thijssen gesteld werden. Zijn lezing begon met een dia van een fraaie regenboog. Zijn lezing eindigde met het tonen van een gouden munt. Dat is een samenloop die archeologen bekend is.

De vergadering kreeg veel fraaie beelden te zien van de opgravingen op de plek waar thans het nieuwe museum staat : muurresten van gebouwen, van de waterpoel en waterlopen. Vele grvane zijn ontdekt, vele skeletten geborgen. Ook de Romeinse gracht was zeer fraai zichtbaar. Duidelijk werd dat ook deze plaats gewoon een deel van HET Valkhof was. Het Valkhof waar best nog wel iets te vinden zal zijn, doch in feite al grondig onderzocht is, "het is een gaten-kaas", en verder deels verwoest en verdwenen door oorlogshandelingen en noeste "renovatie" van het park.

Pas om 23.15 toog de vergadering huiswaarts.

Ook de ruïne werd aangepakt om vochtwerking tegen te gaan
(Foto: Maurice Vollebregt).

EEN TORENWACHTER IS OOK MAAR EEN MENS....

Uit de serie: "Twaalf Valkhofverhalen"

Door: Hein van Brienen

Ongeveer, laten we zeggen in het jaar 1290, ligt het Valkhof weer als een fort boven de Waal. Sinds Otto, de graaf van Geldern, de keizerlijke palts als een pand in handen kreeg, is er veel veranderd. Het voorplein verdween, alle aanliggende gebouwen alsmede de parochiekerk werden afgebroken en zware muren, torens en een gracht maken het Valkhof tot een onneembare vesting. In de directe omgeving van de burcht mag niet meer gebouwd worden.

De graaf beseft heel goed dat de inwoners van Nimmege zijn familie nog altijd als ongewenste indringers blijft beschouwen, dus ook hij blijft op zijn 'qui vive'!

In het midden van de burcht staat de zware toren, al eeuwen lang hét herkenningspunt voor de wijde omgeving.

In de nok zit altijd een torenwachter rond te speuren om onaangename verrassingen te voorkomen.

Deze man heeft onder het burchtpersoneel een belangrijke functie! Maar de hele dag boven op een toren zitten is natuurlijk erg eentonig; dus om een beetje aanspraak te hebben neemt een van die torenwachters vaak zijn zoon mee naar boven.

Roderick is misschien elf of twaalf jaren oud, vaders houden dat in die tijd niet zo precies bij... Och, dat kinderen volwassen worden merk je toch vanzelf wel!

Maar deze Roderick nu, in de burcht natuurlijk geen onbekende, raakt altijd erg onder de indruk van pages en schildknapen. Als hij hun prachtig gekleurde kleding ziet, veegt hij altijd automatisch de laatste stoffes van

zijn eenvoudig frakje. Zijn hartenwens is dan ook om eens bij hen te mogen horen...!

Maar ja, U wel het, vele vurige wensen in het leven blijven onvervuld... De jongen is wel zo snugger om te beseffen dat hij geen schijn van kans heeft omdat zijn vader maar een gewone torenwachter is. Wat doet onze Roderick dus...precies, er over dromen en boven op die toren heeft hij daar nu prachtig de tijd voor. Nu moet zijn vader soms wel eens even weg. Deze oermenselijke gewoonte om er onder het werk heel even tussenuit te knijpen staat natuurlijk niet toe om de hele zaak dan aan zijn lot over te laten!

Daarom is het dubbel prettig voor Pa als de zoon hem even kan vervangen.

Roderick vindt de verantwoordelijkheid die dat moment op zijn schouders rust geweldig. Hij kijkt met een ernstig gezicht naar de schepen op de Waal, bekijkt in het oosten de heuvels van het Rijkswald en beloert natuurlijk ook de lange rechte weg die vanuit de burcht naar het zuiden loopt. In het westen ziet

hij de stad als een halve cirkel binnen de wal liggen. Nimmege, zijn geboortestad, met tegenover het Valkhof de fraaie Burchtpoort bij het begin van de Burchtstraat en aan de markt de pas gebouwde St. Stevenskerk.

Als het avond wordt kijkt hij graag naar de sterren, ook dit boeit hem altijd enorm, het is iets ontzagwekkends waarop hij geen antwoord weet. En dan komen vanzelf de woorden in zijn gedachten die hij als zangertje al zo vaak in de kerk gezongen heeft... 'Visibilium omnium, et invisibilium...' 'Al het zichtbare en het onzichtbare...' Geen twijfel mogelijk dit is Gods schepping, dat staat voor hem als een paal boven water!

Natuurlijk wordt er ook in de binnenplaatsen van de burcht gekeken, want Roderick houdt alles scherp in het oog. Want hij weet, bij onraad moet er onmiddellijk op de hoorn geblazen worden! Dat is nu precies waar hij op wacht. Hoornblazen en daarmee de hele begane grond in rep en roer brengen, lijkt hem het einde!

Maar, hij weet ook dat vals alarm streng gestraft zal worden. Grapjes zijn goed, maar er bestaan nu eenmaal grenzen en daarachter ligt het schavot!

Kortom, Roderick is vandaag op de toren en zijn vader is 'eventjes' weg. Er moet dus heel secuur op de vier windstreken gelet worden! Beneden, aan de voet van de Donjon is het vrij rustig ondanks dat er 'hoog' bezoek is. Graaf Jan van Henegouwen is sinds enige dagen op het Valkhof te gast bij zijn grafelijke neef en

afgelopen morgen zijn zij met groot gevolg de poort uit gereden om te gaan jagen in het Rijkswald.

Toch blijft het altijd interessant om in de binnenplaatsen te loeren want daar gebeurt van alles, vaak in de stille hoop dat niemand het gezien heeft!

Roderick die net over de muurrand tussen de kantelen door naar beneden kan kijken ontdekt plotseling iets merkwaardigs! De wachten bij de ingangspoort zijn weg! Stalknechten brengen drie paarden op de binnenplaats... Wat heeft dit allemaal te betekenen?... Daar komen twee mannen uit de burchtingang, ze duwen een meisje voor zich uit... één zwaait met een knuppel!

De jonge torenwachter staat stijf van verbazing... dat meisje is... jazerker dat is Carolijn, de zestienjarige dochter van de graaf! Ondanks de doek voor de mond, herkent Roderick haar direct!

'Ontvoering!' dreunt het door zijn hoofd. Natuurlijk, de tegenstanders van de graaf zijn op jacht, dat hebben de bandieten piekfijn berekend! Daar moet gewaarschuwd worden! 'alarm!' schreeuwt hij, maar waar is die ellendige hoorn nou toch?... Zo gaat het nu altijd, heb je iets niet nodig dan breek je er doorlopend de nek over, maar komt de nood aan de man, is het ding onvindbaar! Roderick kijkt gauw weer even tussen de kantelen door, ziet net nog dat het meisje op een paard is gehesen en daarna de groep naar buiten galopperen snel de oude heerbaan op naar het zuiden! De

ingangspoort blijft onbewaakt achter!...

Onmiddellijk rent de jongen nu naar beneden de lange wenteltrap af. Halverwege struikelt hij zowat over zijn vader die met een keurig opgepoetste hoorn onder de arm fluitende onderweg is naar boven. Voor de man precies begrijpt wat er aan de hand is, rent zijn zoon al de binnenplaats over naar de stallen. En ja hoor, zijn vermoeden is juist! daar liggen de poortwachters netjes naast elkaar gebonden tussen de paarden-keutels!

Met hulp van zijn Pa die inmiddels ook beneden is aangekomen worden ze bevrijd en gaat de achtervolging beginnen.

De aanwijzingen van de torenwachterszoon blijken van onschatbare waarde, want na een uur zijn de onverlaten ingehaald en kan het meisje bevrijd worden.

Als zij dan weer op het Valkhof arriveren en Carolijn omhelst wordt door haar familieleden, komen ook de vorstelijke personen van de jacht

terug en horen wat zich intussen op de burcht heeft afgespeeld!

De graaf laat daarna iedereen in de grote zaal aantreden. Nu wordt het goede geprezen en het kwade gestraft, zoals dat natuurlijk behoort! Maar als de graaf onze Roderick ziet, dan wenkt hij met de vinger en zegt: 'Jongeman, kom jij eens hier!' Met een kloppend hart gaat Roderick naar de graaf die verder spreekt: 'Jij weet te handelen als een man! En dit zal ik belonen. Vanaf morgen krijg jij hier de opleiding voor schildknaap!' Hij drukt de verbaasde jongen dankbaar de hand.

De torenwachter is inmiddels een ervaring rijker geworden en poetst zijn hoorn voortaan alleen als hij 'buiten dienst' is. Vanaf die dag neemt hij dan maar zijn iets jongere zoon mee naar boven, want aanspraak, daar kan hij niet buiten! Of hij op zijn kop heeft gehad? Och, gezien de gelukkige afloop en een trouwe staat van dienst, heeft de graaf een oogje dichtgeknepen! Een torenwachter is tenslotte ook maar een mens!...